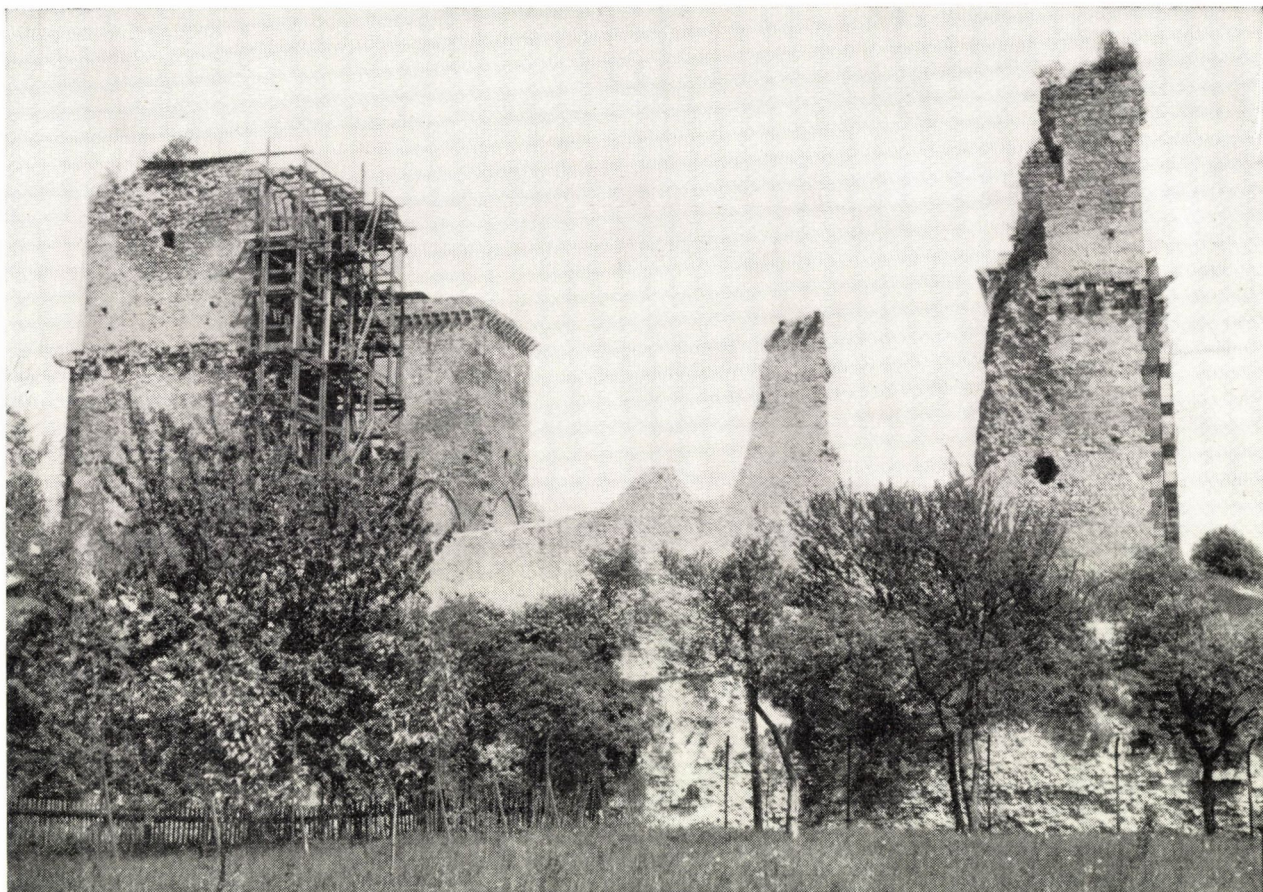


ELŐZETES JELENTÉS A DIÓSGYŐRI BELSŐ VÁR 1963. ÉVI FELTÁRÁSÁRÓL

Előjáróban röviden ismertetem a diósgyőri vár régészeti feltárásainak történetét.

A vár első tudományos igényű feltárása 1934—36-ban történt.¹ Ennek során a belső vár területéről nagy mennyiségű feltöltést hoztak el, és napvilágra került a palota alaprajzi elrendezése. A feltárást akkor nem követte romkonzerválás, így a feltárt maradványok rohamosan pusztultak. 1953 óta folynak műemléki helyreállítási munkák a várban (1. kép). Ezeknek nagy része mindenféle régészeti ellenőrzés, megfigyelés nélkül történt. Kisebb leletmentések történtek ugyan, de mindig csak a helyreállítás pillanatnyi szükségéhez mérten. 1955-ben Bálint A. és Héjj M. végzett leletmentést a vár északi, ill. déli szárnyában. (Egy-egy kemencét tártak fel.)

1958—59-ben, majd 1960—61-ben Komáromy J., 1961—62-ben Lócsy E. végzett feltárásokat²: a rondellában, az északnyugati toronyban, a kápolna és a rondella közti területen, a rondellától északra, illetve az északnyugati torony külső északi és nyugati oldalán. 1962. novemberében Lócsy E. a belső vár délnyugati tornya belsejében kis kerek torony alapfalait tárta fel, melynek felmenő fala sejthető volt a feltárás előtt is, a torony keleti falában, illetve a torony külső északi falában (negatív). A déli szárny helyiségeiben azt is megállapította néhány árokkal, hogy a kis toronyból kelet felé további fal indul ki. (2. kép.) Ezzel bebizonyosodott a közismerten Nagy Lajosnak tulajdonított négyszög alakú várnál korábbi kővár létezése. Ásatási jelentésében továbbá célzásokat

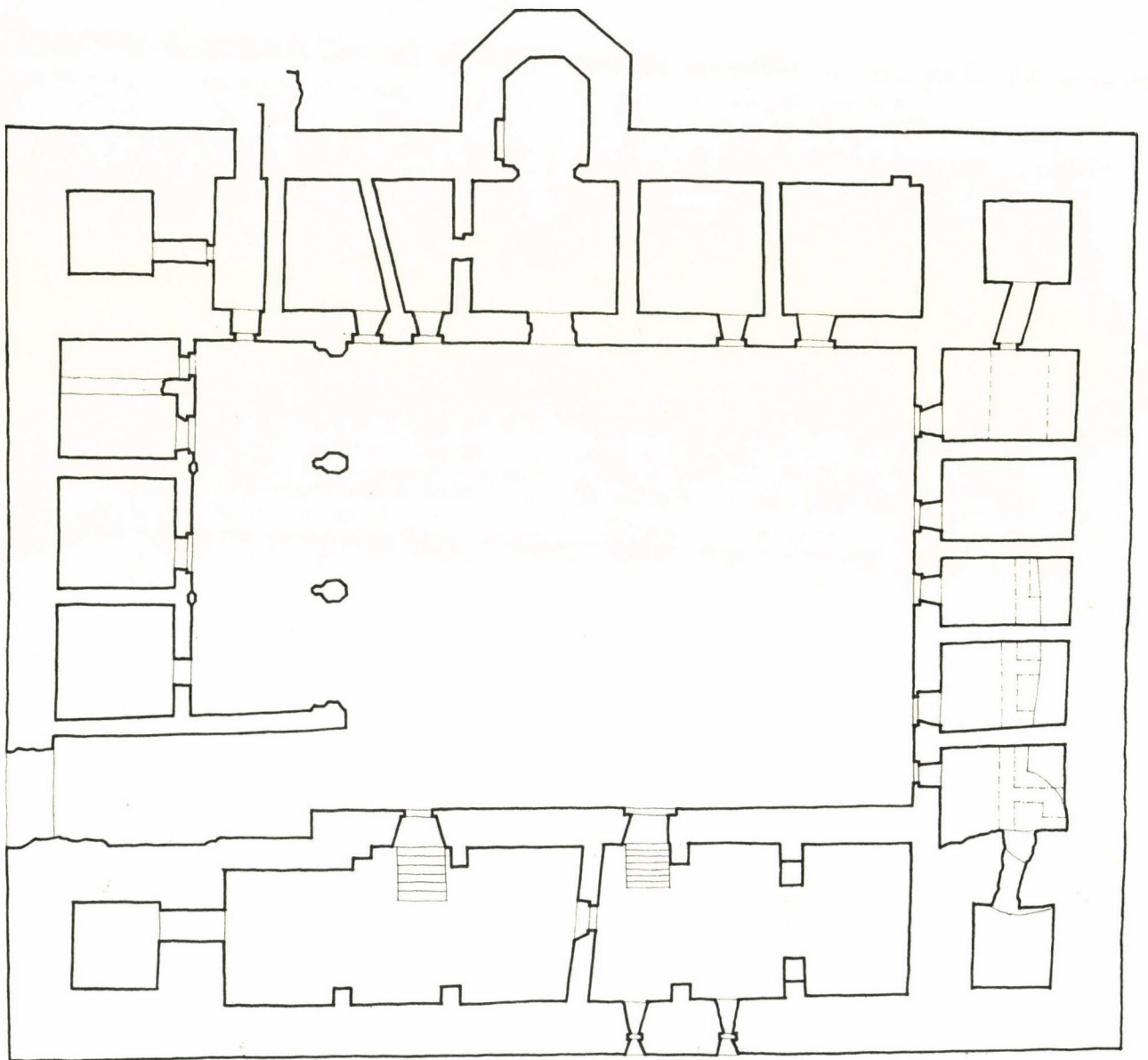


1. kép. A diósgyőri várrom nyugat felől, a műemléki helyreállítás közben
Рис. 1. Развалины Диошдёрского замка во время спасательных работ, вид с запад
Fig. 1. La ruine du château-fort de Diósgyőr vue de l'ouest, en cours de restauration

¹ A feltárást a miskolci erdészeti végezte Köves János erdőmérnök vezetésével, a MOB támogatásával. Az ásatásról készült munkanaplót, felméréseket l. az OMF Terv-

tárában.

² Az említett ásatások dokumentációit l. az OMF Régészeti Adattárában.



2. kép. Az 1962. évi, novemberi feltárás összesítő alaprajza
 Рис. 2. План раскопок в ноябре 1962 года
 Fig. 2. Plan réunissant les travaux de dégagement effectués en novembre 1962

tesz, hogy merre kereshetjük a korai kővár további falmaradványait.³

1963-ban az OMF az eddigieknél nagyobb arányú régészeti feltárást kezdett meg,⁴ hogy feleletet kapjunk az évtizede folyó helyreállítás kapcsán felmerülő problémákra. Csak a vár egész területét felölelő régészeti feltárás járulhat majd hozzá eredményesen a vár építéstörténetének tisztázásához. 1963-ban az OMF részéről átvéve az ásást, a fenti program első fejezeteként a belső vár teljes feltárására került sor.

Célunk a belső vár középkori szintviszonyainak tisztázása, a XIV. századinál korábbi vár esetleges további maradványainak feltárása volt.

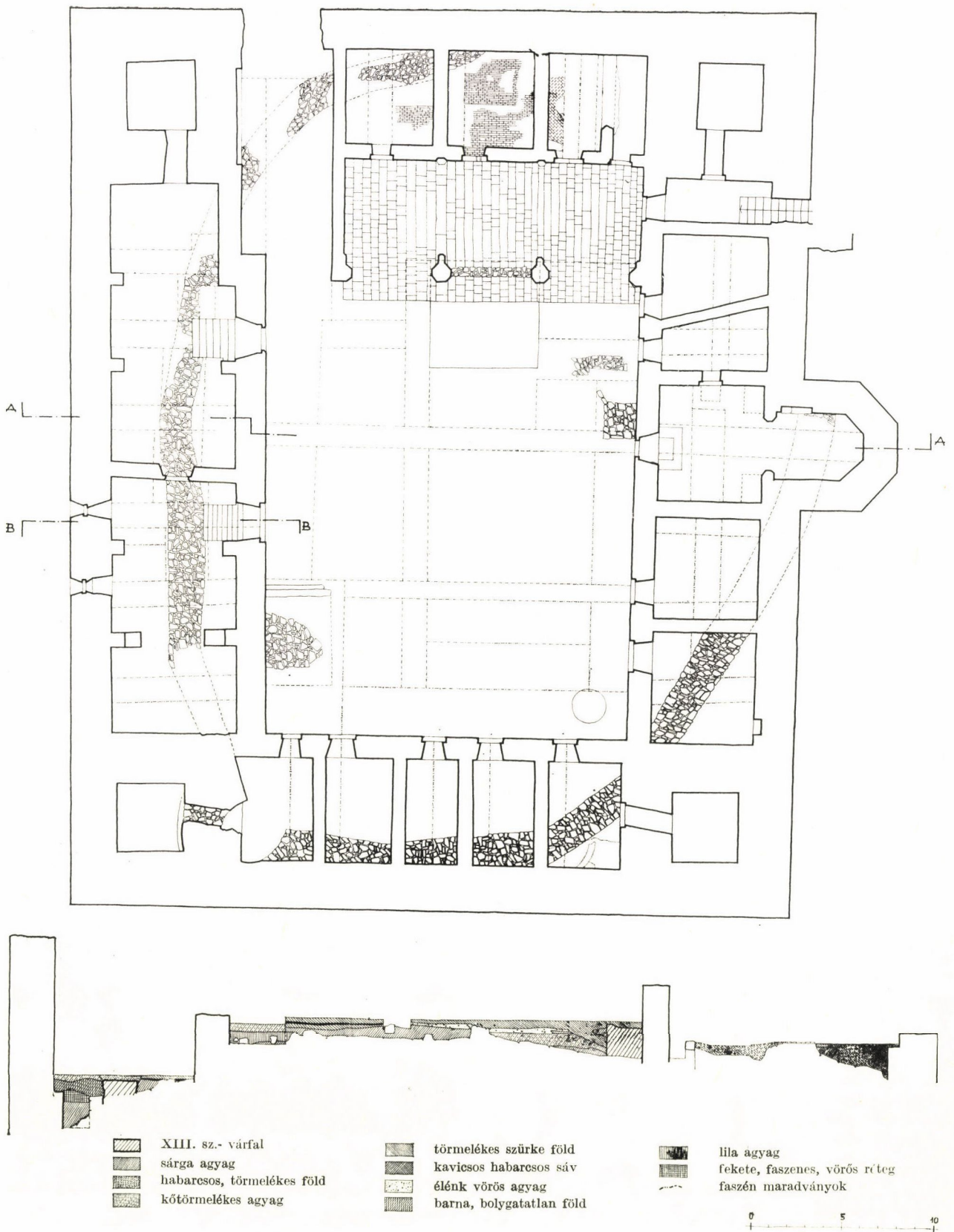
A nyugati szárnyban kezdtük meg a munkát. A belső vár nyugati szárnya valamennyi helyiségében a főfalakra merőlegesen húzott kutatóárkunkban előkerült a délnyugati toronyban 1962-ben feltárt korábbi várfal nyugati folytatása. Szelvényekkel rábontva megtaláltuk a korai vár nyugati alapfalát (4. kép). A fal lefaragott szikladarabokból épült igen kemény habarccsal, a sziklára alai pozva, a legmagasabban fekvő sziklaperemet követve. A nyugati szárny déli végében, a délnyugati torony külső északi falában korábban is látszott a most előkerült fal iránya és szélessége.⁵ A szárny legdélibb helyiségében még csak a magasan fekvő, lefaragott sziklát találtuk meg árkaikban. A Ny 3-as árunktól kezdve valódi

³ Lócsy E., Arch. Ért. 90 (1963) Az 1962-es ásati alaprajz felhasználásáért és az ásítás átadásakor adott útmutatásért ezúton is köszönetet mondunk Lócsy E.-nek.

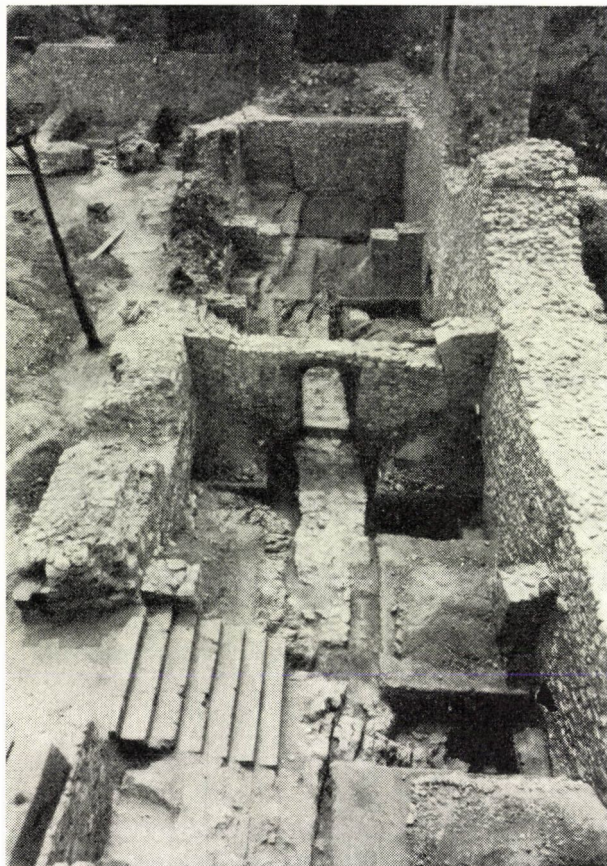
⁴ Az 1963. évi régészeti feltárás megszervezésében

és lebonyolításában nagy segítséget nyújtottak az OMF részéről; Szarka I. főépítészvezető, Koroly J. csoportvezető, Cserfalvy É. rajzoló, Nándory K. építészmérnök, akiknek munkájáért ezúton is köszönetet mondok.

⁵ Komáromy J., Borsodi Szemle IV. 3 (1960) 218.



3. kép. A belső vár 1963 évi ásatásának összesítő alaprajza
 Рис. 3. Общий план раскопок 1963 года внутренней части замка
 Fig. 3. Plan réunissant les fouilles effectuées en 1963 dans la forteresse intérieure

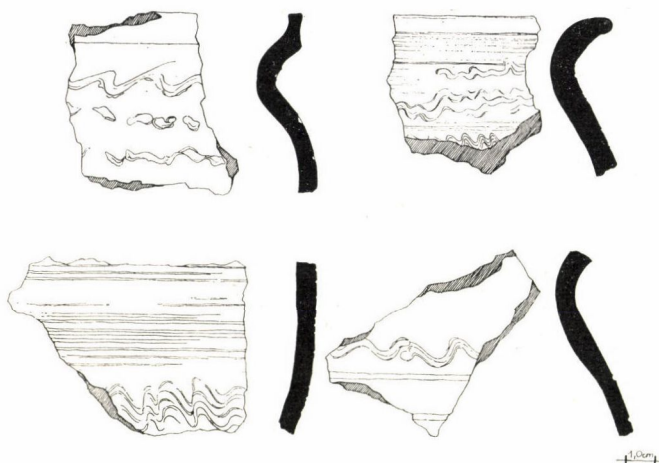


4. kép. A korai várfal maradványai a belső vár nyugati szárnyában

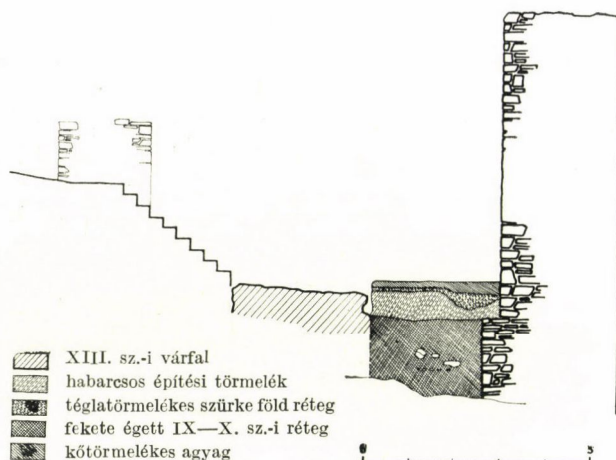
Рис. 4. Развалины стен ранней постройки в стене Западного крыла внутреннего замка

Fig. 4. Les restes de la première courtine dans l'aile ouest de la forteresse intérieure

rakott falként fut tovább az említett várfal kissé ívesen, észak, északkelet felé, a nyugati szárny északi lépcsője melletti sziklapadkáig. Szélessége 1,9–2,1 m. Vastagsága itt átlag 60–80 cm. A faltól nyugatra, tőle mintegy 60-cm-re minden árkunkban habarcsos építési törmelékrete-



6. kép. Edénytöredékek a Ny³ helyiségből
Рис. 6. Обломки сосудов из помещения запад³
Fig. 6. Tessons trouvés dans le local Ouest³



5. kép. Metszet a Ny³ helyiségben észak felől nézve

Рис. 5. Разрез помещения запад³, вид с Севера

Fig. 5. Coupe du local Ouest³ vu du nord

get figyelhettünk meg. Ebből a hiteles rétegből Árpád-kori kerámia került elő.

A korai várfal alapozása alatt minden árkunkban igen erősen átégett, faszénttörmelékös vörösfekete réteg húzódik. Legjobban a Ny 3-as árkunkban jelentkezik ez a réteg, ahol cölöplyukakat és gerendákból rótt cölöpépítmény nyomait találtuk (5. kép). A gerendák elszenesedett maradványai kettős, illetve hármas kötésben voltak, de szerkezetileg, sajnos (mindmáig), nem sikerült rekonstruálni, hogyan lehettek elhelyezve. Ebből a rétegből korhatározó IX–X. századi kerámiatöredékek kerültek elő (6. kép): vörösbarna jól átégett, finom anyagú, sűrű hullámvonal díszítéses kis oldaltöredékek. Hasonló, kissé sötétebb színű töredékek a déli szárnyból is előkerültek, szintén a korai várfal alá befutó vörösre átégett rétegekből (11. kép).

Ilyen jellegű hullámvonalas kerámiát a közelben Karcásról és Karosról ismerünk. Itt szláv jellegű telepekhez köthetjük őket.⁶ Feltehetően az első kővárat megelőző erődítmény lakóinak hagyatékát láthatjuk ebben a leletcsoportban.



7. kép. A XIII. századi várfal felemelő fala a délnyugati toronyban

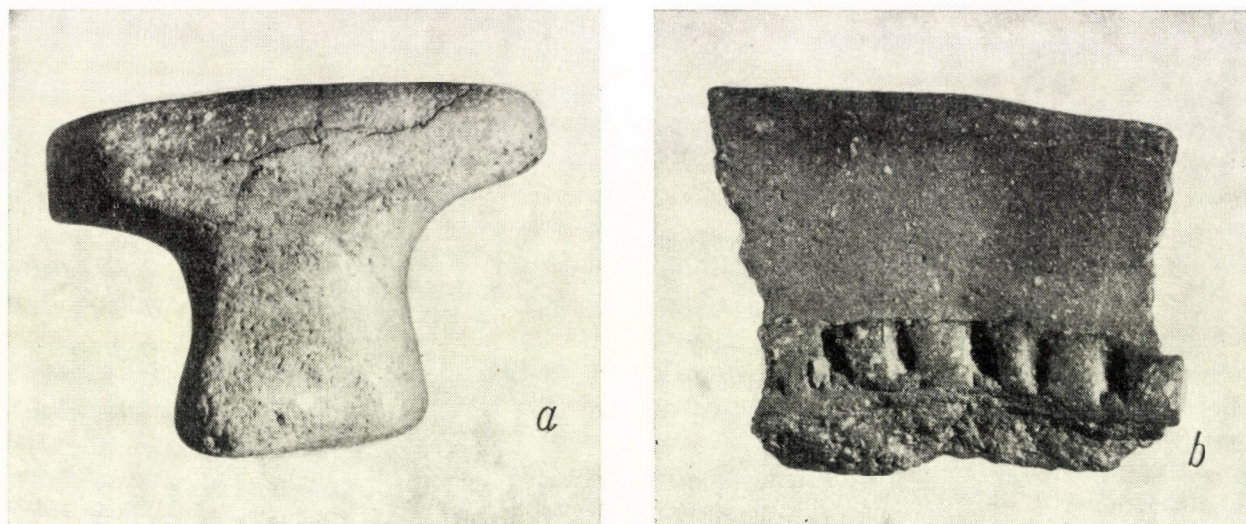
Рис. 7. Остатки стен замка XIII века в юго-западной башне

Fig. 7. Le mur saillant de la courtine du XIII^e siècle dans la tour sud-ouest

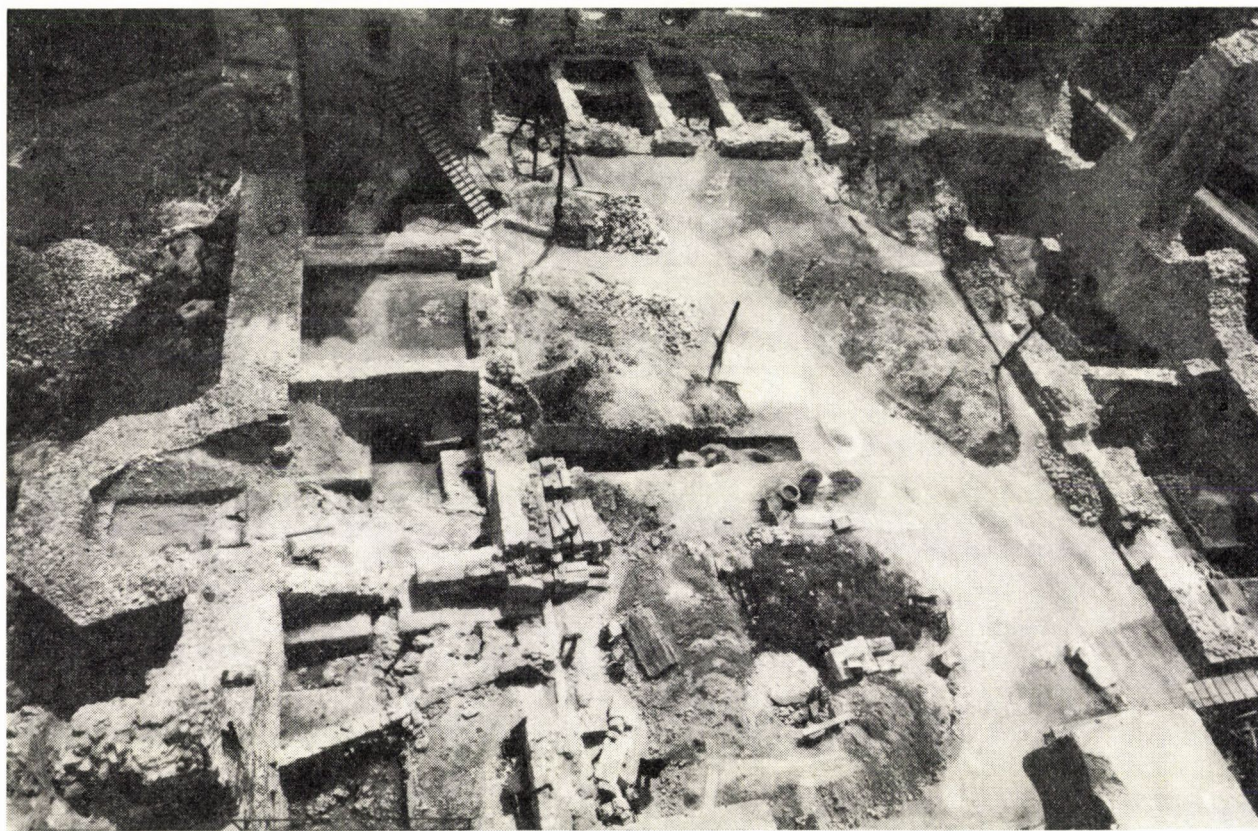
⁶ Valter I., A Bodroglóköz régészeti településtörténete. (Szakdolgozat, 1962) 94.



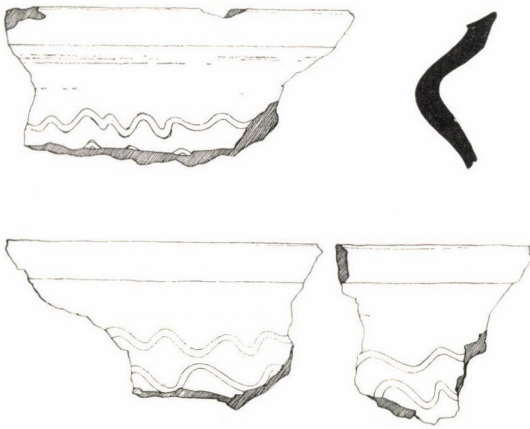
8. kép. A XIII. századi várfal maradványai a belső vár déli szárnyában
Рис. 8. Остатки стены замка XIII века в южном крыле внутреннего замка
Fig. 8. Les restes de la courtine du XIII^e siècle dans l'aile sud de la forteresse intérieure



9. kép. Óskori edények töredékei a D³ és D⁵ helyiségekből
 Рис. 9. Фрагменты древней керамики из помещений Д³ и Д⁵
 Fig. 9. Fragments de poteries préhistoriques trouvés dans les locaux Sud³ et Sud⁵



10. kép. A keleti szárny feltárás közben
 Рис. 10. Восточное крыло в процессе раскопок
 Fig. 10. L'aile Est en cours de dégagement



11. kép IX–X. századi edénytöredékek
Рис. 11. ... Фрагменты керамики IX–X вв.
Fig. 11. Tessons des IX^e et X^e siècles

Az Anjou-vár nyugati főfalának alapozását is megvizsgáltuk, amelyből XIV. századi leletanyag (kerámia és kis ezüstsat) is előkerült; az alapozás mindenütt a sziklán fut.

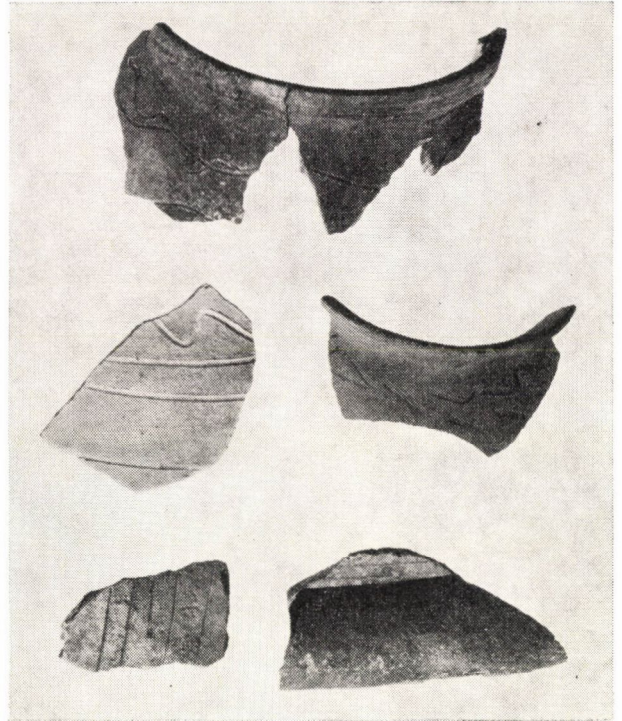
A legészakibb helyiségben egy korábbi helyiségosztásra utaló falcsontok alapozását is megtaláltuk.

A helyiségek középkori szintje megegyezik a ma kialakított szinttel.

A déli szárnyban teljes feltárást végeztünk. A déli várfalra merőlegesen húzott árkaikban összefüggő metszeteket kaptunk az Anjou-várról, a régi várfalról és a természetszikláról az őket értelmező rétegekkel együtt (8. kép).



12. kép. Az udvar feltárás közben
Рис. 12. Двор в процессе раскопок
Fig. 12. La cour lors des fouilles



13. kép. Árpád-kori edények töredékei
Рис. 13. ... Фрагменты керамики XI–XIII вв.
Fig. 13. Tessons de l'époque arpadienne

Feltártuk a helységrésben végighúzó XIV. századinál korábbi várfalat és a szikláig letisztítottuk a helyiségekben a feltöltést. A DK-i torony előtti legkeletibb helyiségben fordul észak felé a keletnek tartó várfal. Teljes szélessége itt 2 m. Elbontottuk a ráépített XVII. századi kemencét, amely faragott kövekből volt rakva. Jól látszott, hogy építési törmelékkel töltötték ki a jelenlegi D¹ helyiség DK-i sarkát, amikor a lebontott ovális alakú vár falaira és melléje kitzútték a négyszögű várat. A helységrésben több helyen feltártuk a XVII. századi téglapadló maradványait.

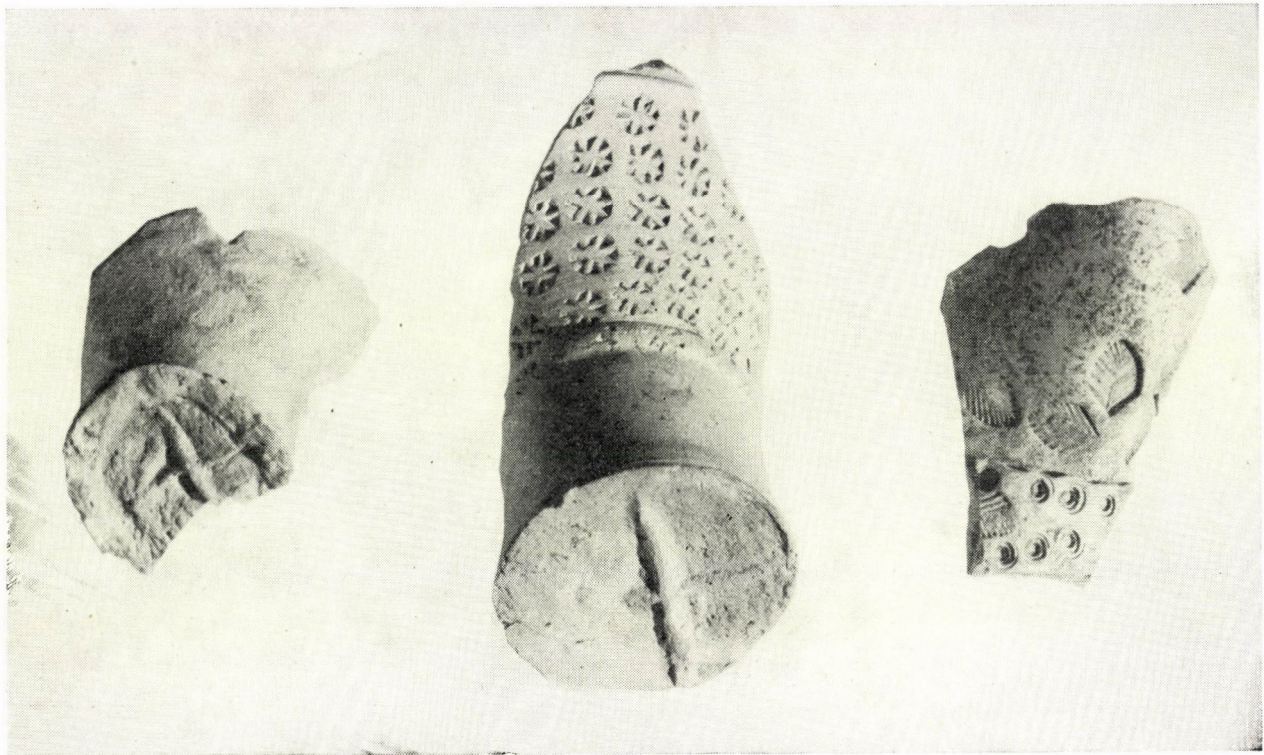
A sziklák hasadékaiból őskori cserepek kerültek elő, bronzkori és vaskori edénytöredékek⁷ (9. kép). Többek között valószínűleg a hatvani kultúrához tartozó agyagsimító, továbbá vaskori agyagtálca oldaltöredéke.⁸ (Hasonló anyagot Diósgyőr Nagysáncról ismerünk.)

A korai fal melletti rétegekből XIII. századi leletek kerültek elő, a kemence elbontásából XVI–XVII. századi cserepek és faragott kövek.

A keleti szárnyban folytatva a feltárást a K⁵ helyiségben találtuk meg legépebben a korai vár falát. Ez a fal 3 m mélységben északkelet-délnyugat irányban fut át a helyiségen. A helyiség délkeleti sarka szintén építési törmelékkel volt betöltve, hasonlóan mint a D¹ helyiségben. A kifelé támfalszerűen ferde várfal az óriási sziklára van alapozva a K⁴ helyiségbe 1953-ban meszesgödört ástak be, egészen a szikláig 4 m mélységben. Sajnos a vastagon ráakódott mészteget sósavval sem sikerült lemosni a falakról. Ebben a helyiségben is megállapítottuk a padlószintet. Kitzúnt, hogy itt a sziklát magát kellett megfaragniuk, hogy egységes szintet tudjanak kialakítani. — A kápolna (K³) mutatja legjobban az 1936-os ásatás óta bekövetkezett pusztulást. Öltáralapjai, lépcsői leomlottak, padlóburkolata csak kis foltban maradt meg a diadalív vonalában. A szikla itt alig 10 cm-re van a burkolat szintjétől. Az egykori ülőfülke előtt csak habarcsnyomok jelzik, hogy a korai várfal erre futott

⁷ A bronzkori pecsétlő meghatározásáért Kalicz Nándornak mondok köszönetet.

⁸ Saád Andor szíves szóbeli közlése.



14. kép. XIV. századi edények töredékei az Anjou-vár alapozási rétegeiből

Рис. 14. Фрагменты керамики XIV. вв.

Fig. 14. Tessons du XIV^e siècle livrés par les couches de fondation du château des Anjou

tovább északkelet felé. Amikor a kápolna padlószintjét kialakították, itt el kellett bontaniuk a korai várfalat. A hajóban mély sziklaárok van, melynek északi széle a kápolna északi bejárata előtt van és délnyugat felé húzódik. Az árkot törmelékekkel, kövekkel töltötték ki, hogy ne süllyedjen a padló. A kápolna nyugati falának belső oldalán nagyméretű lépcsőalapot tártunk fel igen rossz állapotban. A kápolna nyugati fala mellett, kívül $2 \times 2,2$ m-es, 2 m mély tömör kőalapot találtunk. Valószínűleg lépcsőalap, amely a kápolna emeleti szintjére vagy az emeleti folyosóra vezető lépcsőhöz tartozhatott. A K¹ és K² helyiségekben a várdomb sziklája igen magasan van meg. A két helyiség közti ferde választófal igen késői, csak a XVII. században épülhetett. A korábbi helyiségosztásra a keleti falból kiálló kis falcsont utal. Az északkeleti torony jelenlegi lépcsője alatti rész már több ízben fel lehetett bontva, a déli falban nagy kiromlás van (10. kép).

Kívül, a rondella előtti kis helyiség déli falában falcsont látszott. Alóla XI–XIII. századi cseréptöredékek kerültek ki, ide futhatott be a korai várfal. A rondellában, a rondella lépcsője alatt ma már nincs módunk keresni a folytatását.

Az északi szárnyban, a legkeletibb helyiségben a már több ízben feltárt kemence maradványait találtuk csak meg. Itt eredetileg három helyiség volt csak, a negyedik maga a sütőház volt. Ez utóbbiból ma alig látható valami, mert az U alakú kemence keleti falában hat db. $1 \times 1 \times 1$ m-es betontömböt falaztak be az északkeleti torony állványának alapozásához. Az E³ helyiségben a XVI. századi téglapadló kisebb foltja maradt meg erősen lepusztult állapotban. Mindkét helyiségből sok XIII. századi kerámia került elő. A következő helyiségben a padlóburkolatot majdnem épen tártuk fel. Az E¹ helyiség egész

keleti felét szintén téglapadló borítja. Alatta falcsont látszik, amely szintén a korai várhoz tartozik. Ez a fal északkelet felé tart, és az északi főfalba fut be (3. kép), Közlelőből Árpád-kori kerámia⁹ és csontgyöngyök kerültek elő (13. kép).

Az udvaron, a déli szárny előtt húzott árkokban, továbbá az erre merőleges árkokban előkerült az udvar erősen lekoptatott sziklaszintje (12. kép.) A kápolna tengelyében húzott árkokban is az udvar középkori járószintjét határozhattuk meg. Az udvar szintje alig 15–20 cm-rel volt alacsonyabb (általában, mert a délkeleti oldalon még kevesebbel) a jelenleginél. Pontosan megegyezik az udvar délnyugati sarkában feltárt, egykor az emeletre felvezető lépcső legalsó fokával. Az északi árkádsor pilléreit összekötő falmaradványok is felszínre kerültek az árkádsor — igen töredezett, rossz állapotban fennmaradt szürke, sárga, vörös kőből készült — burkolatával együtt.

A XIII. századi íves, ovális szabálytalan alaprajzú várnak sajnos csak egyetlen, belső épületre utaló falcsontját találtuk meg az udvaron, a kápolnától északnyugatra. — Az udvar déli, délnyugati felén is lehetett esetleg egykor lakótorony vagy hasonló épület, talán éppen a kis kerek faltorony közelében. Azonban ezen a területen a legmagasabb a szikla, s egy esetleges belső épület maradványait el kellett pusztítani az egységes udvarszint kialakításához.

A kapualjban két részletben végezhattunk csak feltárást az állványozási munkák miatt. Az északnyugati torony keleti falából keskeny falcsont nyúlik ki északkelet felé. Az E¹ helyiség nyugati falából is kinyúlik egy csonkocska, amely szintén beletartozik a szabálytalan alaprajzú vár rendszerébe. Az Anjou-vár északi falában a bejáratnál jókora kiromlás található. A kapu, ill. a küszöb szintje feltétlenül magasabb volt itt a mainál.

A belső vár kútjában is folytattuk — szintén több részletben — a tisztítást: 18 m-től 21,5 m-ig jutottunk le. A sáros agyagos feltöltésből gótikus faragványok (borda-töredékek és lépcsőkorlát-darabok) és gazdag kerámiaanyag került ki. Sok XIV–XV. századi edény és kályha-

⁹ Olasz E., Arch. Ért. 83 (1956) 213. Holl I., Arch. Ért. 79 (1952) 179. Holl I., BpR 19 (1959) 262., 265.

szemtöredék, a kút fehér agyagos aljából két ép XIV. századi edény és egy ép kályhaszem¹⁰ is felszínre került. A kútból az Anjou-várnál korábbi leletanyag nem került elő.

A diósgyőri belső vár 1963. évi feltárási munkáit összefoglalva, az alábbi érdemi megállapításokat tehetjük:

Sikerült kézzelfogható bizonyítékokat találnunk arra, hogy a vár dombján már az őskorban emberi élet volt. A bronzkori és vaskori edénytöredékek ennek az életnek tanúi. A domb természetes védeltséget nyújtott, amelyet az udvart északkelet–dél nyugati irányban átszelő sziklaárok is fokozott. Talán már emberi erővel is hozzájárultak a hely megerősítéséhez.

A honfoglalás korát megelőző időkből is maradt fenn szláv jellegű kerámiaanyag és a cölöpökkel, vesszőfonással erősített földszánc nyoma. Feltehetőleg ennek az erődítménynek maradványait láthatjuk ezekben a leletekben, amelyekről Anonymus Gestájában is szó van: „... dux dedit Bungerec patri Borsu terram magnam a fluvio Topoluca usque ad fluvium Souyou, que hinc vocatur Miscoucy, et dedit ei castrum quod dicitur Geuru, et illud castrum filius suus Borsu cum suo castro quod dicitur Borsod, unum fecit comitatum.”¹¹

Megismertük a várdombon épült első kővár alaprajzát. Ez a vár a leletek, az okleveles adatok alaprajzi elrendezése alapján is a XIII. században épült. A győri birtokot IV. Béla adományozza az Ákos nembeli Erinei (Ernye) bánnak 1271-ben. Itt építik meg Ernye bán és fiai a várat, ahol István nádor esküvőjét is tartja győri curiájában („ad curiam nostram Gewr vocatam”¹²).

A most feltárt XIII. századi várfal alaprajzához hasonlót ebből a korból nem ismerünk hazánk területéről.¹³ Várunknak csak külső fala maradt meg a kis kerek toronnyal, amely azonban semmiképp sem lehetett lakótorony. A kápolna előtt talált falsonkocska kevés kiindulópont ahhoz, hogy ennek alapján a belső lakóépü-

letet rekonstruálhatnánk. Lehetséges, hogy valóban ezen a részen állt egy belső épület, de az is elképzelhető, hogy a délnyugati kis faltorony által védett helyen állt épület.

Valószínű, hogy ez a vár is a XII–XIII. században virágzó Duna-völgyi típushoz tartozott, melynek lényege: „a védőfalba foglalt tornyokon kívül a vár belsejében a leggyengébb pontok közelében elhelyezkedő négyszögletes vagy kerek torony.”¹⁴

A feltárás az Anjou-vár kiépítéséhez is fontos adatokat, datálható értékű leleteket szolgáltatott (14. kép). A vár XIV. századi állapotának rekonstrukciója azonban még erősen a most folyó feltárások függvénye. A külső vár feltárása folyamatosan történik. A falszorosokban XIV–XVII. századi periódusokba sorolható falmaradványok kerültek elő. Erről a munkáról majd a későbbiekben adunk hírt.

Az itt elmondottakból látható, hogy ha jelenleg még nem is alakult ki a részletgazdag, hiánytalanul teljes képünk a vár életéről, nagy vonásokban mégis fény derült a vár építéstörténetének jelentős és sokat vitatott szakaszára. Remélhető, hogy a külső vár és a várak további feltárása, az okleveles anyag, a történeti források még intenzívebb feldolgozása, az ásatás és az előkerült leletanyag értékelése, az építészeti rekonstrukció teljesebbé teszi majd ismereteinket.

A belső vár műemléki helyreállítását 1964-ben végzi el az OMF.¹⁵ Kisebb értelmező kiegészítésektől eltekintve a kiépítésre nem került sor. Az ovális alaprajzú korai vár bemutatása burkolatban történik majd, a falmaradványokat, ahol szükséges, a XIV. századi szintig felfalazzák. Az Anjou-vár lakóhelyiségeinek belsejét vörös téglatormelékkal burkolják, az udvart szürke bazaltzúzalékkal. A XIII. századi várfal legépebb szakaszát — a délkeleti torony előtt — teljes mélységében bemutatják, hogy a két vár egymásra épülése minél szemléltetőbb legyen.

Sz. Czeglédy Ilona

VORBERICHT ÜBER DIE AUSGRABUNGEN IM JAHRE 1963 IN DER INNEREN BURG VON DIÓSGYŐR

Auszug

Die erste, mit wissenschaftlichen Ansprüchen ausgeführte Ausgrabung der Burg von Diósgyőr wurde 1934–35 vorgonnen. Damals klärte sich die Grundriß-Anordnung der inneren Burg. Auf die Freilegung folgte damals keine Restaurierung. Zwischen 1955–62 wurden in der Burg kleine Ausgrabungen ausgeführt, aber immer nur den momentanen Bedürfnissen der Restaurierung gemäß. — Im November 1962 wurden im Inneren des SW-Turmes und im S-Flügel die Ruinen jener Burg freigelegt, die der heute sichtbaren, aus der Zeit Ludwigs von Anjou stammenden Burg voranging (E. Lócsy).

1963 ließ das OMF (Landesinspektorat für Denkmalpflege) eine planmäßige, auf Komplexität strebende Ausgrabung vornehmen, deren Ziel die Freilegung der ganzen Burg und die Erforschung ihrer bisher unbekanntenen baugeschichtlichen Phasen war.

In diesem Ausgrabungsjahr haben wir die gesamte innere und Teile der äußeren Burg freigelegt. Im W-, O- und N-Flügel der inneren Burg kamen die Grundmauern der der Anjou-Burg vorangehenden ersten steinernen Burg zutage. Der im großen und ganzen ovale, unregelmäßige Grundriß dieser auf die Felsen des Burghügels, auf die höchstliegenden Zinnen angelegten steinernen Burg zeichnete sich ab; an der SW-Ecke befand sich ein kleiner Turm. Von den zu dieser Periode gehörenden

inneren Gebäuden fanden wir lediglich wenig Spuren im Hof, SW-lich der Kapelle.

Die Freilegung zeitige urzeitliche (bronze- und eisenzeitliche) Keramik aus dem SW-lichen Teil des Hügels. Das W-liche, SW-liche und S-liche Plateau lieferte Funde aus dem 9.—10. Jh., mit den verkohlten Resten eines Pfostenbaues zusammen.

In den Räumen der inneren Burg wurden die mittelalterlichen Niveauverhältnisse klargelegt (Fußbodenniveaus, Schwellen usw.).

Die Freilegung der äußeren Burg ist derzeit im Gange, über diese soll später berichtet werden.

Sehr viele Funde, die sich zur Datierung eignen, kamen aus dem Ausgrabungsgebiet zutage: Keramik, geschnitzte Steine, Metallwerkzeuge.

Der erste Teil der 1963 ausgeführten Bergung hat — obwohl die Arbeit noch nicht abgeschlossen ist — eine bedeutenden baugeschichtliche Phase der Burg bereits in ihren großen Zügen geklärt. Zugleich erhielten wir einen Hinweis bezüglich der Siedlungen aus der Urzeit und aus der Zeit vor der Landnahme der Ungarn und sie brachte die auffindbaren Reste der ersten, aus dem 13. Jh. stammenden steinernen Burg zutage und lieferte bedeutende Angaben zum Leben der Burg im Anjou-Zeitalter.

I. Sz. Czeglédy

¹⁰ Holl I., BpR 18. (1958) 214.

¹¹ Anonymus: Gesta Hungarorum. 31. f. 72.

¹² Az okleveles adatokat l. együtt; Győrffy Gy., Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. (Bp., 1963.) 774.

¹³ Hasonló alaprajzi formát osztrák és angliai várak-

nál láthatunk; Bodo, E., Der Wehrbau Europas im Mittelalter. (Berlin, 1939.) 183., 195., 50. kép.

¹⁴ Gerevich L., A budai vár feltárása. (Bp. 1963.) 617.) (Doktori értekezés, az Akadémiai Könyvtárban.)

¹⁵ A helyreállítást Ferenczy Károly építész-mérnök tervezi.